

התורה והמצוה

עלון בענייני מצוה הלכה מנהג ועיונים בעבודת ה'

עלון מס' 49

כסלו ה'תשפ"ו

הכנה לחנוכה (ב)

וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל (ב)

מספר עניינים עליהם תכננתי לכתוב כבר לפני שבועיים, אך לא היו עתותי בידי. טוב מאוחר מלעולם לא, לכן אני מביא את הדברים בעלון זה, היוצא כשבוע לפני חנוכה. אקווה שהדברים יביאו תועלת, אם לא בעניין זה, בעניינים אחרים הנלמדים במשך השנה, ואף בעניין זה אם לא בשנה זו לפחות בשנים הבאות.

לימוד תשב"ר. כל ילד מגיל שלש (אולי אפילו מעט פחות) שיודע לספר על נסי חנוכה, יודע לספר ש"היוונים גזרו גזרות וכו'". בגיל הרך אולי לפעמים אין זה משמעותי כל כך, אך בגיל מסויים הילדים כבר מנסים להבין את הרקע ההיסטורי, ולפעמים מתבלבלים מעט. נתקלתי בילדים בגיל קטן ממש (4 בערך, אולי קצת יותר) ששמעו סיפורים על שלמה המלך, שמעו סיפורים על בית המקדש, שמעו על חרבן בית המקדש, ותוך כדי שמיעת סיפורי נס חנוכה, משהו לא הסתדר להם: בית המקדש בנוי, איך היוונים השתלטו עליו? היכן היה המלך של היהודים? לא נעים להגיד, אך לפעמים ניתן לשמוע תמיהות דומות גם מבחורים בוגרים יותר. קראתי פעם מאמר שפורסם בעלון מסויים בו השווה הכותב בין מלכות יוון למלכות רומא, כאשר עניין המאמר היה הקשר בין חנוכה לעשרה בטבת. במקום אחר קראתי פעם איזה מאמר של דרשן שרצה לעורר על שמיעה לגדולי ישראל (עוד עניין שאנשים לפעמים טועים בו, אך אכמ"ל), ובמאמרו שפרסם לפני עשרה בטבת, כתב על הבריונים שלפי דבריו גרמו לחרבן (כמובן שב"רוחב דעתו" ידע למי להשוותם). לא אכנס כאן לדיוקים בעניין הבריונים, אך כיצד הוגה דעות המביע דעתו בעניינים חשובים כל כך, מבלבל בין חרבן ביית ראשון לחרבן בית שני ומוציא מתחת ידו דברי הבל כאלה? איני יודע אם יש קשר, אך שני המאמרים הנזכרים פורסמו בעלוני המתאיצים תחת דגל מסויים השולל כל השתדלות למצוות הקשורות לאר"ק ולבניין בית המקדש.

כדי להעביר לילדים את החומר בצורה טובה, יש להקדים לסיפור נס חנוכה את השתלשלות העניינים: חרבן בית ראשון, מלכות בבל, חלומו של נבוכדנאצר (חשוב מאד להעביר לילדים את עניין ארבע מלכויות), מלכות פרס, בניית בית שני, מלכות יון, ואז להגיע לסיפור נס חנוכה. אין צורך להתמקד ממש בכל הפרטים, אך כן חשוב שיהיה להם את הרקע. כמובן שצריך להקדיש לכך את הזמן הדרוש. אני מתחיל יומיים או שלשה לפני ר"ח כסלו לספר לתלמידי את השתלשלות העניינים מחרבן בית ראשון. יש מלמדים המתחילים אף הם ללמד ענייני חנוכה כבר מראש חדש כסלו, אך משום מה לא עלתה על דעתם להתחיל מההתחלה. ובלי כל קשר לתועלת שתהיה מכך לעניין הבנת הילדים בבהירות ענייני נס חנוכה (ובהמשך גם נס פורים), כתבתי כבר בעבר כי כדאי מאד לספר לילדים את כל הסיפורים שבכ"ד כתבי הקדש. הדבר חשוב לא פחות מספורי צדיקים שחיו בדורות מאוחרים יותר (כמובן שאין לזלזל בסיפורים על גדולי הדורות האחרונים, אך את הדגש יש לתת קודם כל על סיפורים הכתובים במקורותינו).

סיפור נס חנוכה לילדים

ואופן ההמחשות

נקודה נוספת עליה אעמוד כאן: העברת חומר לימודי לגיל הרך חייבת להיות מלווה בהמחשות. לכל מלמד ולכל גננת יש את הדרכים לעשות זאת. עם זאת, ודאי שלא הכל שייך להמחיש ולא הכל צריך להמחיש. יש דברים הפשוטים לכל מחנך, ויש דברים שלפעמים גם מחנכים הראויים לתפקידם עלולים לטעות בהם מחוסר שימת לב, ו'אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהן'. אציין כאן שלש תופעות בהן נתקלתי בשנים האחרונות:

- א. על התופעה הבאה ראיתי שכבר עמדו מספר מחנכים. כמו כן, כבר לפני מספר שנים העירני על כך ידידי ר' שמעון שפירא שליט"א: בגני ילדים רבים מספרים לילדים על גזרות היוונים תוך המחשה של הכרוז המכריז: אסור ללמוד תורה! אסור לשמור שבת! וכו'. פעם אחר פעם אני שומע ילדים בגיל הרך המכריזים בגאון מילים אלה בקול רם. יתירה מזאת, לפעמים ההורים השמחים לשמוע את הילד מספר, מעודדים אותו "איך הכריזו היוונים?" והילד עונה בקול רם את התשובה, לשמחת ההורים הרוויים נחת. אם "אחר הפעולות נמשכים הלבבות", האם מישהו חשב מה בעצם מכריז הילד, ומה עלול להגרם לו מכך? איני מתכוון שילד יחלל שבת חלילה בגלל שהכריז כך, אך יש דברים שגם בשביל ילד קטן אמורים להיות רחוקים מאד אחרי הקו האדום. יש מספיק פרטים אותם ניתן להמחיש ולהציג, בלי להתמקד דווקא בפרט זה. אם מאד רוצים, אפשר למשל לעודד אותם להמחיש את הכרזת "מי לה' אלי".
- ב. תופעה אחרת מאותו שרש: בגני ילדים נותנים לפעמים לילדים לשחק כאילו קבוצה אחת היא החשמונאים, וקבוצה אחת היא היוונים. גם כאן התופעה הנזכרת קיימת, לפעמים אפילו בצורה חמורה יותר. אגב, דווקא כשעושים הצגה על עניין זה, אם יודעים לעשות זאת באופן חכם, לא נכשלים בכך. כמובן שאת המילים ששמים בפי הילד המשחק את תפקיד ה"יווני", צריך לשים בצורה נכונה ובלי הרבה התלהבות. כמו כן, לא לעשות הרבה עסק סביב התפאורה של מה ששייך ליוונים (בגד, נשק, כלי רכב, ועוד). אם הילד חובש כובע של חייל יוני במהלך ההצגה (ושוב, צריך לשים לב שלא יהיה זה כובע יותר מדי מיוחד וכו'), הוא פחות מרגיש שהוא בעצמו "יווני", כי גם את הכובע הזה יסיר מיד בתום ההצגה. ועם כל זה, גם מדבר זה כדאי להמנע כל עוד אין בכך צורך.
- ג. לפני מספר שנים נתקלתי בחבילה של קשוטי קיר לחנוכה המיועדת לגני ילדים. הנושא היה: נס חנוכה. בין התמונות של המלחמה היה ציור של בית מדרש נעול, סמוך לו בוערת בוערת מדורה שמשני צדיה שני חיילים יוונים, ובתוך האש ספר תורה נשרף. אין לי טענות על הצייר שצייר את הציור המזעזע הזה. סביר להניח שהבנתו - והרגשתו - בחינוך מועטה מאד, ואינה כהבנתו בציור.

השאלה היא כיצד מלמדים וגוננות קונים תמונה כזו? יש הבדל גדול בין לספר לילדים על כך, לבין להמחיש להם זאת בצורה חיה וחוויתית כל כך. ואגב, גם כשמספרם לילדים על כך, צריך לספר בדרך הנכונה.

המחשות לילדים

ומעניין לעניין באותו עניין: במאתיים שנה האחרונות החלו לצאת לאור ספרי סיפורי ילדים המיועדים ליהודים שומרי תורה ומצוות. אחד הראשונים (אולי הראשון) שבהם היה הגר"מ להמן זצ"ל רבה של ק"ק מגנצא שכהוראת שעה יש כתב וערך עבור בני הנוער היהודיים ספרי סיפורים מתאימים, כדי שלא ילכו לרעות בשדות זרים. ספריו נכתבו בצורה איכותית מאד וברמה גבוהה. הספרים נכתבו בגרמנית, שפתם של רוב (או: כל) יהודי גרמניה - גם היראים והשלמים - באותה תקופה. מאוחר יותר תורגמו הספרים ללשון"ק וכן לשפת היידיש-שפתם הרשמית של יהודי מזרח ומרכז אירופה באותם ימים. במשך הזמן נוספו ונוספים עד זמננו עוד סופרים ועוד סיפורים. לצערנו, לצד ספרים איכותיים, יוצאים לאור גם ספרים בעייתיים מאד. איני מדבר על ספרים ברמה רדודה (גם על כך יש להאריך הרבה, אך לא כאן המקום), אלא על ספרים שנועדו לשמש תחליף לספרים חילוניים, והם עצמם מלאים בדברים מהם אנו כה חוששים. לאחרונה יוצאים יותר ויותר ספרי ילדים המלאים בתאורים מזעזעים של התעללות, מכות, רצח, ועוד. ילד יהודי טהור לא אמור לקרא (ואח"כ לדמיין) תיאורים חיים של זוועות ואלימות ועוד. לא אחת שמעתי על ילדים שנזקקו מקריאת ספרים מסוג זה! חמור הרבה יותר כשמדובר בסיפורים כאלה היוצאים בקומיקסים (על החסרון בריבוי קריאת קומיקסים, אאריך א"ה במקו"א). ספרים רבים של סופרים גויים גרועים פחות מספרים "חרדיים" מהסוג הנזכר. ב"ה, בזמן האחרון ישנה יותר מודעות לעניין, ויש פקוח מסויים על עניינים אלה. נקווה שאנשי חינוך ירא"ש ידעו לדאוג לעניין זה כראוי.

המחשות לילדים לפעמים על חשבון קדושת הלמוד. נקודה נוספת הקשורה להמחשות בלימוד תשב"ר: כמי שזכה בס"ד לשמש כמלמד כ"ב אותיות התורה הקדושה כבר קרוב ל-20 שנה, אני מכיר שיטות רבות להקניית לימוד הקריאה. איני יודע מניין צצה השיטה הזו, אך נתקלתי במלמדים רבים המלמדים את כ"ב האותיות הקדושות באמצעות המחשות. ודאי שכדי לקלוט ולזכור את האותיות, זקוקים הילדים הרכים לרמזים ודוגמאות, וכל מלמד חייב לעשות זאת (כל מלמד עושה זאת בדרכו שלו). אך יש לזכור שלימוד האותיות אינו מקצוע בפני עצמו, אלא כל מטרתו היא כדי שהילדים ידעו לקרא וללמוד את התורה הקדושה. ניתן לקבוע א"כ שאין מקצוע של לימוד אותיות. דבר זה חובה להחדיר לילדים הרכים (והם קולטים זאת גם בגיל 3), אנו לומדים כעת את האותיות של התורה הקדושה, בהן ברא הקב"ה את העולם, ובהן נכתבה התורה הקדושה. הם צריכים להבין שבניגוד לשפות אחרות, האותיות שלנו נקבעו ע"י בורא עולם, ומכיוון שכך יש קדושה בצורת האות. כדי לסייע להם, אפשר וצריך - להשתמש ברמזים וכדומה, על ידם יזכרו טוב יותר את האותיות. אך בתחלת לימוד כל אות, יש להראות להם את האות בפני עצמה, לא ציור הרומז על האות. ידוע לי שיש מכונים מסויימים הדוגלים בשיטה כזו (ראיתי גם חוברת לימוד אותיות שהוציא בוגר מכון כזה). אין בעיה ללמוד כך שפות אחרות, אך לא את שפתנו הקדושה.

ההודאה בחנוכה ובכל ימות השנה

כבר כתבתי כי עיקר ההודאה וההלל הוא על הצלה ממיטה לחיים. נס פך השמן זהו עניין נוסף, לזכרו תקנו הדלקת הנר. יש לשים לב לעניין זה. שני פרטים מהותיים הקשורים לנס חנוכה ומשום מה לרבים נראה כפרט שולי (ויש המתעלמים מהם במכוון): א. עניין נס פך השמן מסמל את המלחמה על בית המקדש. אלה המרבים לעורר על דברים שיש בהם עניין כל השנה, אך על סמך כל מיני רמזים סבורים שיש עניין לעורר על כך דווקא בחנוכה, טוב יעשו אם יעוררו בימים אלה גם על דרישת ציון והמקדש שיבב"א.
ב. ברמב"ם מבואר כחלק ממעשה נס החנוכה: 'וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה'. מה היה בדור השני והשלישי של בית חשמונאי, וכן דברים שארעו אח"כ מבואר במקורותינו. כולם יודעים איזו מלכות היתה אז, ועם כל זה זו מלכות ישראל ולא מלכות של עם אחר. למרות שעדיין לא זכינו למלכות עליה אנו מבקשים בברכת 'צמח דוד', ועל רבים מהם אנו מבקשים דווקא בברכת המשפט ובברכה שאחריה, אך עדיין זו מלכות הטובה בהרבה ממלכות הורדוס וממלכות ינאי. האם לא ראוי להודות לקב"ה על כך (כמובן גם תוך תפילה על העתיד)?

ציון 8: בעניין זה מוקלטת הערה או הרחבה בקו השיעורים: 0773541079. כמ"כ אשתדל בל"נ להקליט תגובות להערות הקוראים.
שלוחה 1 1: מאמרי המשך והרחבה לדברים שבעלון, ותגובות להערות. **שלוחה 8:** ניתן להקליט תגובות (ההודעה עצמה לא תושמע בקו).
שלוחה 4 (בבנייה): שיעורים וסיפורים לילדים (3-8) בפרשת השבוע, תנ"ך, ענייני דיומא, ועוד. **שלוחה 7:** שיעורים יומיים לילדים (מהכיתה).

הודעה משמחת

לרגל תחלת מחזור המשמרות

ואתו תחלת לימוד משניות מסכת שבת

ניתן להשיג אצלי משניות מסכת שבת סדר המשנה משניות

בעיצוב מיוחד המסייע להבנת המשנה ולזכירתה

יחזנת נוימן 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com

מחיר כל ספר ₪ 20

להערות והארות בענייני העלון:

יחזנת נוימן קצות החשן 9/6 מודיעין עילית.

0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com

ניתן לתרום (גם הנצחות לע"נ, להעלחת, וכד') בעמדות נדרים פלוס:

'עדת יראים-אושטרייך' לשונות 'תרומות עבור קונטרסים וחבורים'.

הודעה משמחת

בימי החנוכה הבעל"ט תתקיים **תכנית לילדי הגיל הרך (גילאי 3-7)**

בכל יום מהשעה 3:30 עד השעה 4:00 אחה"צ בביהכ"נ דקהלתנו.

דמי השתתפות לכל הימים: 50 ₪ בלבד לילד. דמי השתתפות ליום אחד: 7 ₪ לילד. פרטים והרשמה בטל': 0527605823

זמני התפלות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב'): 5:05

פרשת וישב: מנחה בחול: 4:25. מנחה עש"ק ובשב"ק: 3:50. שחרית בשב"ק (קבוע): 8:30. ערבית מוצש"ק: 5:05

שינויים בחנוכה: מנחה בערבי חנוכה: 4:00. שחרית בשבת-ר"ח-חנוכה: 8:20. שחרית ביום ו' וביום א': 7:45 (ימים אחרים: בהודעה נפרדת)

בנה המקדש: וישב: כהונה: ידיעה. לוי: גדליהו. השיר: ז ומי כמכה. מסכת שבת: פרק ב'. מקץ: כ' ח'יים. ל': זפור.